

כמה ילדים צריך ללדת?

מתוך שו"ת פוע"ה חלק א – מניעת הריון, לפרטים נוספים ולרכישה, לחץ כאן <

כג אב תשס"ז

לכבוד

הרב הגאון שליט"א

רב ברכה ושלום,

הריני מצרף מכתב שקבלנו בעניין "כמה ילדים ללדת", הנושא הזה עולה בשאלות רבות מכל מיני כיוונים שמגיעות אל המכון, ונשמח לשמוע את תשובתו של הרב בנושא.

בברכת חודש טוב ומבורך

ובברכה רבה

הרב מנחם בורשטין

לכבוד

הרב מנחם בורשטין שליט"א

שלום רב,

הנני פונה אל הרב בעקבות שיעוריו הנפלאים במהלך השנה, שבהם הרב התייחס גם בדבר השימוש ב"אמצעי מניעה".

לפני שהרב סקר בפנינו את אמצעי המניעה הקיימים היום ואת דעות הפוסקים האחרונים בנושא, הרב נתן לנו הקדמה יפה על יסודות חיוב פריה ורבייה.

אחרי השיעור ניסיתי לעשות איזה שהוא כלל כדי לדעת כמה ילדים בעצם חייבים ללדת. לפי מצוות פריה ורבייה מדובר על בן ובת, ומצוות ו"לשבת" ניתן לצאת אם יש "שבת כל דהוא" או לפחות כמו בפריה ורבייה. כך שאם לאדם יש שני בנים ושתי בנות בעצם זה מספיק.

אלא שהרב גם דיבר על החיוב מהכתובים "לערב", אך הרב לא אמר לנו באופן ברור האם זה חיוב מוסרי או מצווה מוגדרת. כך שבעצם אין לי עדיין הגדרה ברורה "כמה ילדים צריך ללדת". אני מבין מהשיעור שהדבר תלוי גם בדברים נוספים ובמצב בריאותה של האישה, אך מאוד הייתי רוצה לקבל אם ישנו איזה גדר הלכתי מדויק יותר בנושא.

מתוך השיעורים הבנתי, שהרב אמר שבעצם ההחלטה אם ללדת ילדים או לאו, אינה נתונה ביד הזוג אלא היא שאלה הלכתית טהורה שיש לשאול פוסק מובהק.

זאת אומרת, שגם אישה מעל גיל ארבעים אינה יכולה לומר "אני מתביישת ללדת יחד עם בתי" או: "מתאים לי כבר לטפל בנכדים ולא בילדים". גם על כך הייתי מאוד שמח לקבל תשובה, אם הרב אכן התכוון לכך. במיוחד הדבר מציק לי, כי אני לא רואה שנשות הרבנים יולדות בגילאים מופלגים (גם אם אני מבין שהריון בגיל כזה הוא בעל סיכוי נמוך יותר).

בהזדמנות זאת רציתי להוסיף ולשאול: האם אישה שעברה את גיל הארבעים יכולה לומר שהיא פוחדת ללדת ילד עם "תסמונת דאון" וכדו' (הנפוצה יותר בגיל זה) כיוון שהיא חושבת שהיא עלולה להתמוטט מכך. האם זה תירוץ מספיק כדי למנוע הריון או לא ללדת ילדים בגיל מבוגר?

אני מאוד מתנצל שאני מטריח את הרב בשאלותיי. אף שהרב טרח והסביר לנו את הדברים בצורה מפורטת במהלך השיעורים, אולי הרב בכוונה ערפל את הדברים, אך בתור פוסק לעתיד אני צריך דברים ברורים יותר.

כמה ילדים צריך ללדת? – רקע הלכתי

א. הקדמה

במבוא ההלכתי לקובץ זה הובאו השאלות העקרוניות הכרוכות בשימוש באמצעי מניעה. השאלה העומדת בפנינו כאן הינה, האם ישנו גבול לחיוב ההשתדלות בהבאת ילדים לעולם, ובשלב מסוים (לאחר מספר מסוים של ילדים או גיל מסוים) ניתן להשתמש באמצעי מניעה (שאינן בהם שאלות הלכתיות נוספות) באופן קבוע, או שאין גבול לדבר?

לצורך כל עלינו לדון בשלושת המקורות מהם לומדים את חיוב ההשתדלות בהבאת ילדים לעולם: מצוות "פרו ורבו", מצוות "לא תהו בראה לשבת יצרה", ומצוות: "בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך".

ב. מצוות "פרו ורבו"

מצווה זו הינה המצווה הראשונה שמופיעה בתורה: "ויברך אותם אלוקים ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ" (בראשית א, כח).

ספר החינוך (מצווה א) מבאר את חשיבותה הגדולה של המצווה:

משרשי מצוה זו, כדי שיהיה העולם מיושב, שהשם ברוך הוא חפץ בישוּבו, כדכתיב [ישעיה מה, יח]: 'לא תהו בראה לשבת יצרה'. והיא מצוה גדולה שבסיבתה מתקיימות כל המצוות בעולם, כי לבני אדם ניתנו ולא למלאכי השרת... והמבטלה ביטל עשה, וענשו גדול מאוד שמראה בעצמו שאינו רוצה להשלים חפץ השם ליישב עולמו.

במשנה במסכת יבמות (סה ע"ב) מובאת מחלוקת, אם המצווה מוטלת רק על האיש או גם על האישה. השולחן ערוך (אבן העזר סימן א סעיף יג) פסק כתנא קמא, שמצוות פריה ורביה מוטלת על האיש בלבד. אולם כבר כתבו הפוסקים (שו"ת חתם סופר אבן העזר חלק א סימן כ, שו"ת ציץ אליעזר חלק ו סימן מב ועוד) כי כיום לאחר חרם דרבינו גרשום, שלפיו אדם יכול לשאת רק אישה אחת, מוטלת חובה זו גם על אישה נשואה.

במשנה במסכת יבמות (סא ע"ב) נחלקו בית הלל ובית שמאי בהגדרת החיוב: לדעת בית שמאי החיוב הוא להוליד שני בנים זכרים, ואילו לדעת בית הלל החיוב הוא להוליד בן ובת. השולחן ערוך (אבן העזר סימן א סעיף ד) פסק כבית הלל, ואם כן מהתורה ישנו חיוב מוגדר לשאלה כמה ילדים צריך ללדת, והוא – בן ובת.

ג. "לא תהו בראה לשבת יצרה"

המשנה במסכת יבמות (מא ע"ב) מביאה מקור נוסף לחיוב בפריה ורביה: "והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר לא תהו בראה אלא לשבת יצרה" (ישעיה מה, יח).

נחלקו הפוסקים בשאלה מהו הגדר של מצווה זו:

1. דעת הטורי זהב (אבן העזר סימן א ס"ק ז), שגדרי החיוב בשבת זהים לפרו ורבו, וכשהוליד בן ובת קיים מצוות שבת.
2. דעת הנצי"ב בספרו העמק שאלה על השאלות (שאלתא יח ס"ק ב), שכשהוליד ילד אחד: בן או בת, כבר קיים מצוות שבת.
3. באוצר הפוסקים על אבן העזר (סימן א ס"ק ל) דייקו מדברי הנימוקי יוסף (יבמות דף כ ע"א מדפי הרי"ף) שהמצווה מתקיימת בשני ילדים, בין אם הם זכרים ובין נקבות.

ד. "בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך"

הגמרא במסכת יבמות (סב ע"ב) אומרת:

תניא, רבי יהושע אומר: נשא אדם אשה בילדותו - ישא אשה בזקנותו, היו לו בנים בילדותו - יהיו לו בנים בזקנותו, שנאמר: [קהלת יא] 'בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים'.

יש לדון מהו גדר זה, והאם יש כאן מצווה חיובית או שזהו רק תוקף מוסרי. נחלקו הראשונים בדבר:

לדעת הרי"ף (יבמות יט ע"ב מדפי הרי"ף) והרמב"ם (הלכות אישות פרק טו הלכה טז) מדובר בחיוב מדרבנן, שמהותו הינה, שגם לאחר שאדם קיים מצוות פרו ורבו, מוטלת עליו החובה להמשיך ולהשתדל בהבאת ילדים לעולם כפי כוחו. אמנם במקום אחר אומר הרמב"ם (שם הלכה א) שיש חילוק בין קודם קיום מצוות "פרו ורבו" ולאחר מכן, שקודם קיום המצווה לא מועילה מחילת האישה על עונתה, וחייב לבעול בכל עונה עד לקיום המצווה, ואילו לאחר מכן מועילה מחילת האישה להיפטר מחיוב מצוות עונה.

לעומת הרמב"ם, רבנו זרחיה הלוי בספרו בעל המאור (יבמות יט ע"ב מדברי הרי"ף) כותב, שאין חילוק בגדרי המצווה בין דאורייתא לדרבנן, והחיוב קיים בכל כוחו גם לאחר שקיים את המצווה מדאורייתא. לשיטתו, החילוקים היחידים בין הגדרים הינם, שאם אדם קיים מצוות פריה ורביה ומתה אשתו, ולאחר מכן נשא אישה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, אינו חייב לגרשה (ובניגוד למצב בו אין לו ילדים), וכן בשאלה כמה זמן צריך להמתין לפני נישואין כשמתה אשתו.

לשיטת הרמב"ן (מלחמות ה' יבמות יט ע"ב מדפי הרי"ף) מדובר בחיוב מוסרי שאין כופין עליו, ומי שאינו רוצה לעסוק בו איננו נחשב לעבריין.

להלכה פסקו הבית שמואל (אבן העזר סימן א ס"ק א) והטורי זהב (שם ס"ק א), שמדובר במצווה מדרבנן בעלת תוקף הלכתי מחייב (וחלקו על מה שכתב הרמב"ם שלאחר קיום מצוות "פרו ורבו" פטור ממצוות עונה כשהאישה מוחלת), אולם גם הסכימו עם דברי הרמב"ן שאין כופים על כך (בית שמואל שם ס"ק יד, טורי זהב שם ס"ק ז).

לעומת זאת, לדעת החיד"א (ברכי יוסף אבן העזר סימן א ס"ק ב) לא מדובר בחיוב בעל תוקף הלכתי מלא, ולכן לשם קיומו מספיקה השתדלות לעיתים רחוקות.

בספרי הראשונים והאחרונים לא נמצאו הגדרות למספר הילדים הנדרש על מנת להיפטר מחיוב זה, ובפשטות הגדר הוא כדברי הרמב"ם (הלכות אישות פרק טו הלכה טז): "שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כוח".

לאור דברים אלו, נראה שיש למקד את השאלה: "כמה ילדים צריך ללדת?" בשאלה מה נחשב ל: "כל זמן שיש בו כוח", ואלו שיקולים ניתן להכניס לצורך קביעת הגדרה זו.

תשובת הגאון הרב מנשה קליין¹

בס"ד

בין כסא לעשור התשס"ג בנ"י יצו"א.

מחיי חיים יחתם לברכה וחיים את מעלת כבוד ידידי היקר מאוד נעלה עוסק בצרכי ציבור,

הרה"ג מוה"ר מנחם בורשטיין שליט"א, יו"ר מכון פועה ירושלים עיה"ק

אחדשה"ט בידידות,

קיבלתי מכתבו, והגם כי אני הקיפוני חבל טרדין ועל כולם אימת יום הדין המקרב שיחתך לרחמים מרובים, מכל מקום לקחתי כמה רגעים לכתוב דווקא בעניינים אלו שהם המקרבים הגאולה, ובגמרא (יבמות סב ע"א) אמרו: "אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף", וזה באמת מטרת המכון להרבות להפרות ילדי ישראל.

והנה, מעלת כבודו שאול שאל, היות כי ידענו דלעניין קיום מצות פרו ורבו קיים בכך ובת, כמבואר ברמב"ם (פרק טו מהלכות אישות הלכה ה), ובשולחן ערוך (אבן העזר סימן א סעיף ו), וכמה ילדים צריך ללדת לקיים "לשבת", ואם הוא הידור מצווה או אין חיוב יותר, והאם זה תלוי ברצון הזוג או שיש לזה חיובים גם לאחר שילדו בן ובת.

והנה השאלה נחלקת, ומעלת כבודו תורתו כתב, וזה לשונו: "מתוך השיעורים הבנתי שהרב אמר שבעצם ההחלטה אם ללדת ילדים או לאו אינה נתונה ביד הזוג, אלא היא שאלה הלכתית טהורה שיש לשאול פוסק מובהק, זאת אומרת שאפילו אישה בת ארבעים שנה או יותר אינה יכולה לומר שמתביישת ללדת יחד עם בתה או מתאים לי כבר לטפל בנכדים ולא בילדים".

תשובה:

הדבר נראה פשוט דמצוות לערב או מצות לשבת אין לה גבול, ודרשו חז"ל על הפסוק: "בבוקר זרע את זרעך ובערב אל תנח ידך", ועיין ספר המצוות (מצוה א):

מי שיש לו זכר ונקבה ויש להם בנים מזכר ונקבה, אפילו היה להם זכר מן הנקבה ונקבה מן הזכר קיים המצווה. ואם לא היה להם אלא זכר ונקבה מאחד והשני לא היה לו כלום, או שהיו לו רק נקבות או ב' זכרים אפילו מהשניים, לא קיים המצווה. זהו מדאורייתא, ומדרבנן אפילו יש לו כמה בנים חייב במצות בערב אל תנח ידך ובמצות לשבת, ואישה פטורה ממצות פריה ורביה, ומיהו יש לה מצווה דאורייתא אם מקיימת, שזולתה לא היה הבעל מקיים המצווה.

ויש אומרים דאישה חייבת במצוה דלשבת, ועיין מגן אברהם (סימן קנ"ג ס"ק ט)² ובשולחן ערוך (אבן העזר סימן ה סעיף יב)³.

והנה ריבוי בנים מן הברכות בישראל, ואברהם אבינו כשנתברך בבנים:

¹ תשובה זו נבחרה להיות הראשונה בקובץ שאלות זה עקב אורכה היחסי לעומת שאר התשובות. לאחר מכן הבאנו את התשובות על פי סדר א"ב של הרבנים. אלה היו גם שיקולינו בשאלות האחרות שבקובץ זה (בתחילה התשובות הארוכות, לאחר מכן הבינוניות ובסוף הקצרות, ובתוך כל קבוצה לפי סדר א' ב'). בשום פנים ואופן אין לראות בסדר הבאת התשובות משום העדפה של פוסק אחד על חברו.

² שם פסק המגן אברהם חיוב זה על האישה.

³ ממקור זה נראה שהאישה פטורה, שכן השולחן ערוך פסק שם שאישה מותרת לשתות כוס של עיקרין כדי שלא תלד עוד, ועיין בנושאי הכלים על סעיף זה, וביתר הרחבה בתשובות על קשירת חצוצרות וכריתת רחם, וברקע ההלכתי המצורף.

ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לא,
ויאמר לו כה יהיה זרעך (בראשית טו, ה).

ובתורה כשברכו את רבקה ברכו אותה:

ויאמרו לה אחותינו את היי לאלפי רבבה (בראשית כד, ט).

ובירושלמי יבמות (פרק ד הלכה יב):

'וישב ארון ה' עם עובד אדום בביתו שלשה חדשים ויברך ה' וגו' במה ברכו? בכנים, הדא הוא
דכתיב: 'כל אלה מבני עובד אדום המה ובניהם ואחיהם איש חיל בכח לעבודה ששים וגו',
דהוות כל חדא מינהן ילד אתריי בכל ירחא וכו'. הדא הוא דכתיב: 'ששים ושנים לעובד אדום'.

ובקרבת העדה (שם) דהוה כל אחת מנשי שמנה בניו יולדות שני בנים בכל חודש, עיין שם. והרי הברכה הגדולה
שקיבל ריבוי בנים ששים ושניים.

ובגמרא שבת (ל ע"ב): "עתידיה אישה שתלד בכל יום", ועיין תוספות נידה (יג ע"ב): "דאמר רבי יוסי: אין בן דוד
בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף", והקשו בתוספות:

והא דאמר בשבת (ק"ח ע"ב) אלמלא שמרו ישראל ב' שבתות מיד היו נגאלין? יש לומר דהרבה
היו יולדות בכרס אחד.

ועל כל פנים לא מצאנו לימוד שכמה בנים המרוצה כפי שכרו ורצונו ועד כאן, אלא אנו דנים בזה בדיני נפשות
ממש, ובגמרא (יבמות סג ע"ב):

כל מי שאינו עוסק בפרייה ורבייה כאילו ממעט הדמות, הרי שהיו ישראל שתי רבבות חסר אחד
וזה לא עסק בפרייה ורבייה, לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל?

וזכרנו בעיריני אונגוואר, כד הוינא טליא [כאשר הייתי ילד] היה מעשה בזוג צעיר שילדה האישה בן, ואחר כך
עשו מעשה שלא תלד עוד, וכשהיה הבן קרוב לתשע שנים נפל ביורה של דבש רותח והלך לעולמו, לא עלינו,
ונשאר אחר כך רחמנא ליצלן ערירים בלא בנים.

ומיהו יש זמנים וכגון בשנת הרעב שאסור לשמש, או כשהאישה חולנית שצריך לשאול רב מובהק כמה יכול
לבטל, כי באמת הגם שאינו מחויב אז עוד בפרייה ורבייה, מכל מקום התשמיש בזמנים האלו קשה, וצריך לזה
היתר שלא יהיה חס ושלום מוציא שכבת זרע לבטלה שהוא כמביא מכול לעולם. עוד אמרו, מי שמתה עליו
אשתו, רחמנא ליצלן, ונושא אחרת, חייב לישא בת בנים משום ובערב אם אפשר לו, אם לא שמרגיש עצמו
שכבר אינו ראוי להוליד, גם במקום שחיישנין משום קטט ומחלוקת משני מיני בנים יכול למנוע אם לא נמצא
אחרת, על כל פנים לזה צריך מורה הוראה מובהק ובקי בעניינים, והבן.

ומה דמספקא ליה אם אישה שעברה גיל ארבעים אי יכולה לומר שמפחדת ללדת שמא תלד ולד עם תסמונת
דאון, באמת, לפי עניות דעתי תמים תהיה עם ה' אלוקיך, ואני יודע אישה שלא ילדה עד קרוב לחמישים ואז
המליטה תאומים ואין שמחה בעולם כמוה, ולא חששה לחס ושלום שתוליד ילד חולה, תחשוב היא השואלת
אם חס ושלום לא היה לה ילדים, אם הייתה חושבת על זה, ועובדא ידענא באחד שהיה לו י"ז ילדים, ואחר כך
ילדה האישה בת, והוא עשה קידוש גדול להבת הנ"ל כאילו לא היה לו חס ושלום כלל עד היום, ושמה שמחה
גדולה עד מאוד כאילו נולדה לו בת אחר עשרים שנה. שאל לו אחד מידידי פלוני, מה זה השמחה הגדולה,
השיב האב זה הוולד הראשון שילדה אשתי, אלא שמן השמים רחמו עלי שלא אהיה עשרים שנה בצער בלי
ילדים, ונתנו בינתיים הילדים האחרים שלא אצטער, ולכן עכשיו שנולדה לי בת אחר עשרים שנה לחתונה די
עלי לשמוח, והבן.

בקיצור, אין זה דבר קל כלל, ואפשר שחס ושלום לאחור שקיים מצות פרו ורבו, שיוכל חס ושלום לעבור כמה
איסורים שהם בכלל איסורי דאורייתא, אשר חס ושלום בכלל יהרג ליבא לפומי לא גליא, וידוע מרן החתם סופר

ורבי עקיבא איגר זי"ע נעלו הדלת בכלל למי שאינו ראוי להוליד, שיתגרשו חס ושלום, והאחרונים חפשו התרים, וכולי האי ואולי, אבל לכתחילה להשחית, חס ושלום, ודי בזה⁴.

ובזה הנני ידידו המברכו בברכת גמר חתימה טובה בספרם של צדיקים המצפה לישועת ה' כהרף עין ובסל מלא ברכות בלב ונפש

מנשה הקטן

סיכום תשובת הגר"מ קליין: אין גבול למספר הילדים, וככל שיש יותר ילדים מתרבה הברכה, ורק במקרים של חשש סכנה יש לדון באפשרות של מניעת הריון.

תשובת הגאון הרב יעקב אריאל

ב"ה יום א לסדר פרו ורבו תשס"ג

לכבוד הרב מנחם בורשטיין שליט"א

ראש מכון פוע"ה

רוב שלומות וברכות

א. מדאורייתא יוצא אדם ידי חובתו במצות פרו ורבו בכן ובת. אולם כל ילד נוסף הוא מצווה קיומית, ורבנן הסמיכוהו על הפסוק "בבקר זרע את זרעך ובערב אל תנח את ירך (קהלת יא, ו)". אולם כאמור יש מצווה קיומית מהתורה בכל ילד נוסף. אין אפשרות לנקוב במספרים מדויקים, הדבר תלוי בכל משפחה ומשפחה, ובעיקר במצבה הגופני והנפשי של האישה.

ב. האיש הוא החייב במצווה. האישה פטורה, ופירש המשך חכמה (בראשית ט, ז) משום "דרכיה דרכי נועם", ולכן אי אפשר לצוות על האישה להסתכן ולסבול מעבר ליכולתה. אולם האישה, בהיותה שותפה לבעלה בקיום המצווה, צריכה לסייע לו לקיים את המצווה לפי אפשרויותיה.

ג. קשה לקבוע לאישה מה הן יכולותיה ואפשרויותיה. אמנם הדבר מסור בידיה ולב יודע מרת נפשו. עם זאת, על מנת להימנע משיקולים מוטעים, שבהם תופסים מקום נטיות צדדיות, כגון אופנות חיצוניות וצרכים מדומים, יש להתייעץ עם גורם אובייקטיבי הלכתי עליו לסייע לאישה בשיקוליה, להבחין בין נוחיות לבין צורך, בין דרישות ההלכה, מצד אחד, ובין יכולותיה האמיתיות של האישה, מצד שני.

ד. הרופאים לא ממליצים ללדת ילדים כשהאישה מתקרבת לגיל 40, שבו אחוז הילדים הפגומים עולה משמעותית. ואכן, אישה שילדה מספר גדול של ילדים לפני זה, יכולה לצרף גם שיקול זה בין יתר השיקולים ולעמוד מלדת. אולם נשים שנישאו מאוחר ולא הספיקו לקיים את מצוות פרו ורבו, אינן נמנעות מללדת אפילו מעל לגיל 40 כדי לזכות בפרי בטן, וכמו כן מי שברצונה וביכולתה ללדת ילדים נוספים.

ה. סיבות נפשיות, וכן קשיים בגידול ילדים צפופים מידי, הם שיקולים שיש להביאם בחשבון באשר לקביעת המרווח שבין הילדים. סיבות כלכליות אינן נחשבות בדרך כלל כמוצדקות.

ו. עם ישראל אחרי השואה הנוראה חייב לגדול, ועל כל אישה להביא זאת בחשבון שיקוליה, בפרט משפחות שביכולתן לגדל ילדים בעלי מטען חינוכי וערכי, שיאזנו באופן חיובי את המאזן התרבותי של החברה הישראלית, בפרט בשעה זו.

בברכת התורה והעם

⁴ מדברי הגר"מ קליין משמע שבכל סוג של מניעת הריון ישנו גם חשש של הוצאת זרע לבטלה, וצריך עיון מדוע יש לחשוש לכך במקרה של נטילת גלולות וכד', שאז התשמיש הוא כדרך כל הארץ ורק האישה אינה ראויה לילד באופן זמני, ועיין רמ"א (סימן כג סעיף ה) שאין איסור לשמש עם קטנה ואילונית אף שאינן יכולות ללדת, כיוון שמשמש כדרך כל הארץ.

תשובת הגאון הרב יצחק זילברשטיין

בס"ד ערב סוכות תשס"ג

פתקא טבא

בדבר השאלה כמה ילדים צריך ללדת?

א. כמה ילדים צריך ללדת כדי לקיים לערב אל תנח ידך?

תשובה: אין לזה גבול, מאחר ו"לערב אל תנח ידך", כי אולי הבן האחרון יוצלח יותר מאחיו הקודמים, ואם כן לא יודעים מי יהיה המוצלח, אולי דווקא אותו ילד שנולד האחרון. הרב ש"ך זצ"ל סיפר, שאמו ילדה י"ג ילדים והוא היה האחרון, וכולם נשמדו בשואה, והוא היחיד שנשאר מוצלח וחי. הייתה הלוויה נוראית בבני ברק כשהורים וכל ילדיהם נהרגו, ורק הצעיר שבהם נשאר בחיים, ואולי בגלל שקיים "ולערב אל תנח ידך".

ב. לשבת לא מספיק ב' בנים וב' בנות, כמבואר בסוף פרק ד דיבמות (סה ע"ב) שיהודית אשת ר' חייא ילדה את יהודה וחזקיה, ואת טוי ואת פזי, ובכל זאת למרות כל ייסורי לידה הקשים, רצה רבי חייא שתוליד עוד בנים ובנות, למרות שכבר היה לה ב' בנים וב' בנות.⁵

ג. הטענה של האישה בת הארבעים שהיא חוששת ללדת פן יהיה הוולד בעל תסמונת דאון היא לא טענה, מאחר והחשש לא מופיע לא בגמרא ולא בפוסקים. ואם חס ושלום נגזרו צרות, לא יועיל לה מה שלא תוליד.

ד. הטענה: "אני מתביישת ללדת עם בתי" היא מביאה לידי גיחוך, ומקומה בין שוטים גסי השכל. משל למלך המחלק מתנות ותאמר אישה אני מתביישת לקבל יחד עם בתי מתנת מלך. ישנם אנשים שהיו משלמים כל רכושם לזכות לילד, כי לא יסולא בפז.

ביקר,

יצחק זילברשטיין

תשובת הגאון הרב אברהם יצחק הלוי כלאב

בס"ד

אור לי"ג כסלו תשס"ז

בעזרת ה' יתברך, תשובה:

מצות פרו ורבו נאמרה לישוב העולם ולא להריסתו, וכמובן בזמן שיש חשש שאישה תלד ולדות פגומים שיביאו לה צער, אין מצווה להביאם לעולם. וכאשר מביאים ילדים שאינם ראויים להוליד, לא מקיימים המצווה כלל. גם אם אישה מצטערת מרוב טורח ילדיה (לאחר שקיימו מצות פרו ורבו כראוי) וחייה קשים ואין מנוחה, אין חיוב להוסיף צער על צערה. לחיים ניתנה תורה ולא לצער. אך אם כדאי למנוע הריון במצבים אלה, הלכה למעשה יש לפנות לרב מובהק, שפוסק לפי תורתנו הקדושה, לקבל פסק הלכה כיצד לנהוג.

אכן אני יכול לומר ששמעתי מרב מובהק, הרב אריאלי זצ"ל, בשם הרב פרנק זצ"ל רבה של ירושלים, שאם (אפילו אישה צעירה) ילדה שנים ושלושה ילדים קשה לה ורוצה לקחת פסק זמן לחזק גופה, יכולה להשתמש

⁵ לכאורה צריך עיון, שכן הגמרא מביאה מעשה זה ללמד שהאישה פטורה ממצוות פריה ורביה, ואיננה מחויבת לסבול צער לידה, ואולי כוונתו היא שבזמן הגמרא היה ניתן לגרשה או לשאת אישה אחרת, ולכן לא היה בכך איסור מצד האישה, אך כיום לאחר חרם דרבינו גרשום הדבר לא ניתן. אך עדיין צריך עיון, שכן מדברי הגמרא משמע שהצטער על מה שעשתה, אך לא נשא אישה אחרת, ואם כן למרות הצער – משמע שנהגה כשורה.

באמצעי מניעה לה (ולא לבעל) עד שתתחזק. אולם דברים אלה אינם צריכים להיות מודפסים ומפורסמים ברבים, כדי למנוע תקלות מאנשים ונשים שישתמשו בהם שלא כהלכה. והחכם עיניו בראשו להורות כדין וכהלכה ולנהוג על פי התורה שנצטוונו בסיני. והקב"ה יצילנו מכל מכשול ותקלה ויאיר עינינו בתורתו.

בכבוד הראוי,

אברהם כלאב

תשובת הגאון הרב דב ליאור

בס"ד תשרי תשס"ג

לכבוד הרב מנחם בורשטיין

מכון פוע"ה

אחדש"ה כיאות.

קבלתי את מכתבו לפני החגים ולא הספקתי להשיב בגלל העומס, ואיתו הסליחה.

הופנתה אל כבודו שאלה "כמה ילדים ללדת", והשאלה נשאלה מכמה מקורות ושאל לחוות דעתי הקטנה בנושא.

הנה נפסק בתלמוד יבמות (סב ע"ב) ושולחן ערוך אבן העזר (סימן א סעיף ח), דאפילו אדם שקיים מצות עשה של פרו ורבו, די ש לו בן ובת, בכל זאת ישנה מצווה משום "לשבת יצרה" להוליד עוד בנים ובנות, המצווה היא מדרבנן, עיין שם בבית שמואל (ס"ק יד), והפוסקים מתנים, והוא שיכול לפרנסם (עיין ערוך השולחן סעיף ח), כלומר בן ובת זה הוא חיוב המוטל על האיש שחייב להתאמץ ולקיים המצווה, כל תוספת בהולדה זה תלוי לפי היכולת והאפשרות. קשה לקבוע קריטריון אחיד, לדעתי זה תלוי הרבה במצב הבריאות של בני הזוג, וביכולתם לטפל בבני ביתם, ודאי שישנה מצווה להרבות צאצאיהם אפילו עד שבעה או עשרה ילדים, אבל אם אין בכוחם אין חייבים להתאמץ יתר על המידה. הייתי אומר שכל זוג יתייעץ עם מורה הוראה בהתאם למצבם מכל הבחינות, והוא ודאי יוכל ליעץ כיצד לנהוג בנסיבות שלהם.

בקיצור, קשה מאוד לקבוע מכסה, זה תלוי בכמה מרכיבים, כמובן שהמגמה צריכה להיות להרחיב את המשפחה עד כמה שניתן.

בכבוד רב

הרב דב ליאור

תשובת הגאון הרב מאיר ניסים מאזוז

בס"ד

י"ז בכסלו התשס"ז

אין גבול כמה ילדים חייבים ללדת. אברהם אבינו בגיל 140 הוליד עוד ששה ילדים. אבל הדבר תלוי בבריאות האישה גופנית ונפשית. אם האישה מפחדת מתסמונת דאון אחרי גיל 60⁶ (ויש יסוד לפחדיה על פי ניסיונות רפואיים), ובעלה כבר קיים מצות פריה ורבייה, לכאורה יכולה לימנע.

פרופסור אנדרה נהר אמר, שהוא היה הילד התשיעי במשפחה, ואם הוא לא היה נולד הייתה אמו מפסידה פילוסוף גדול. להבדיל, אין לדעת אם הילד הבא יהיה הגר"א של הדור או הבעל שם טוב של הדור.

⁶ נראה שמדובר בטעות דפוס וצריך לומר 40, שכן השאלה נשאלה על אישה בגיל 40, וכן אישה בגיל 60 אינה יכולה ללדת בדרך הטבע. למרות זאת, לא שינינו בגוף התשובה שכן לא הובהר לנו בודאות שמדובר בטעות.

תשובת הגאון הרב אביגדור נבנצל

בס"ד... והרביתי אתך במאד מאד תשס"ז ירושלים עה"ק תובכ"א

שלום וברכה לכבוד הרה"ג ר' מנחם בורשטין שליט"א

אחד"ש כתר"ה,

לפי מיעוט הבנתי, בעוד שפרו ורבו הוא חיוב אישי, שכל אחד מישראל יוליד בן ובת, שבת הוא חיוב כללי, להרבות ישוב העולם ככל האפשר. אם תלד אישה אחת עשרה ילדים או שתי נשים כל אחת ארבעה, הרי האפשרות הראשונה עדיפה. מכל מקום, מבחינת שבת אין גבול עליון, רק סכנה לאישה היא סבה להימנעות.

בנוגע לתסמונת דאון, כמדומני בגיל ארבעים עדיין הסיכוי נמוך מאד.

ביקרא דאורייתא,

צעיר הלויים

אביגדור נבנצל

תשובת הגאון הרב חיים קניבסקי

בס"ד

אין לזה שיעור, וכמה שהקב"ה נותן.

סיכום התשובות

מסיכום של התשובות שהגיעו למכון פוע"ה, עולות שתי גישות מרכזיות בקרב הפוסקים:

א. לפי שיטות הרב זילברשטיין, הרב נבנצל, הרב קליין והרב קניבסקי אין גבול לחיוב. גם החשש מפני מומים מולדים עקב גיל האישה אינו מהווה שיקול בפסיקת ההלכה בנושא.

ב. לפי שיטות הרב אריאל, הרב כלאב, הרב ליאור והרב מאזוז גם כן אין הגדרה ברורה כמה ילדים צריך, אך יש להתחשב בזה לפי המצב הנפשי והגופני של האישה. כמו כן, לדבריהם (מלבד הרב ליאור שלא התייחס במפורש לנושא) ניתן לצרף לשיקולי הפסיקה את החשש מפני מומים מולדים עקב גיל האישה.